

NAČELO PREVIDNOSTI IN PRIMERI NJEGOVE UPORABE V PRAKSI

THE PRECAUTIONARY PRINCIPLE AND EXAMPLES OF ITS USE IN PRACTICE

Tina KLEMENČIČ

Prejeto/Received: 2. 9. 2009

Sprejeto/Accepted: 4. 2. 2010

Ključne besede: načelo previdnosti, načelo, da plača povzročitelj obremenitve, ohranjanje narave, Natura 2000, varstvo okolja, plinski terminali

Key words: precautionary principle, polluters pay principle, nature conservation, Natura 2000, environmental protection, gas terminals

IZVLEČEK

Načelo previdnosti je temeljno načelo evropske okoljske politike in pomeni, da v primeru dvoma prevlada korist varstva okolja pred drugimi interesi. V prispevku je s poudarkom na ohranjanju narave podan pregled zakonodaje, ki predpisuje uporabo načela previdnosti in z njim povezanega načela, da plača povzročitelj obremenitve. S povzetkom ključnih ugotovitev konkretne sodbe je predstavljeno stališče Sodišča Evropskih skupnosti o obravnavani tematiki.

ABSTRACT

The precautionary principle is the fundamental principle of the European environmental policy, meaning that in the event of doubt the benefit of environmental protection prevails over any other interests. With an emphasis on nature conservation, the article presents the legislation that obligates the use of the precautionary principle and with it related polluters pay principle. With a summary of the key conclusions in an actual judgment, the EC Court of Justice's standpoint on this subject is presented.

1. UVOD

Narava s svojo kompleksnostjo in dinamiko onemogoča, da bi v vsakem trenutku imeli na voljo natančno vedenje o njej. Zato je brez podrobnejših študij, včasih pa celo z njihovo pomočjo, nemogoče predvideti, kakšne posledice bo imela neka človekova aktivnost na naravo, na njene sestavne elemente in procese, ki potekajo med njimi. Včasih lahko škodljive vplive na podlagi najboljših znanstvenih dognanj predpostavimo, ne moremo jih pa dokazati. Takrat uporabimo načelo previdnosti, ki določa, da se je v primeru dvoma treba odločiti v korist narave.

Bistvo načela previdnosti je, sicer z drugo vsebino, odlično opisal Pascal (Rees 2005): *»Celo če mislite, da je skrajno neverjetno, da bi bog obstajal, bi ravnali razsodno in razumno, če bi se vedli tako, kot da obstaja, saj je vredno plačati (končno veliko) ceno z odrekanjem radostim tega življenja*

za 'zavarovalno premijo' pred celo najmanjšo možnostjo nečesa neskončno strašnega – večnega peklenkega ognja – v posmrtnem življenju.« Če nismo z gotovostjo prepričani, da neko dejanje ne bo škodljivo vplivalo na naravo oziroma okolje, moramo ravnati, kot da škodljivi vplivi obstajajo, in se odločati v skladu s tem.

Namen prispevka je pokazati, da je uporaba načela previdnosti v okoljskih zadevah obvezna, predstaviti stališče Sodišča Evropskih skupnosti (SES) na to temo in prikazati uporabo načela na aktualnem primeru.

2. PРАВNA PRAKSA SODIŠČA EVROPSKIH SKUPNOSTI V ZVEZI Z NAČELOM PREVIDNOSTI

Septembra 2004 je SES obravnavalo spor nizozemskega nacionalnega združenja za ohranjanje Waddenovega morja¹ in nizozemskega združenja za varstvo ptic² proti državnemu sekretariatu za kmetijstvo, naravno dediščino in ribištvo³ (C-127/02). Slednje je namreč zadrgi za proizvodnjo školjk srčank na Nizozemskem⁴ izdalo dovoljenje za strojno nabiranje školjk srčank na posebnem območju varstva Waddenovega morja, ki ima v smislu Direktive o ohranjanju prosto živečih ptic in Direktive o habitatih status območja Natura 2000.

Varstveni organizaciji sta se na izdajo dovoljenj pritožili, saj sta predvideli številne verjetno pomembne vplive na posebno območje varstva: mehansko nabiranje školjk bi lahko trajno poškodovale geomorfologijo, živalstvo in rastlinstvo na območju; nabiranje školjk bi zmanjšalo zaloge hrane za ptice, ki se z njimi prehranjujejo, kar bi lahko vodilo v zmanjšanje populacij ptic; in nenazadnje, izdaja teh dovoljenj je v nasprotju z določbami Direktive o ohranjanju prosto živečih ptic in Direktive o habitatih. Direktivi namreč države članice zavezujeta k preprečevanju slabšanja naravnih habitatov in habitatov vrst ter vznemirjanja vrst ter k presoji vsakega načrta ali projekta, ki ni neposredno povezan z upravljanjem območja ali zanj potreben, a bi v povezavi z drugimi načrti ali projekti lahko pomembno vplival na območje Nature 2000. Dovoljenja sta bili izdani brez take presoje.

SES je med drugim ugotovilo, da gre pri strojnem nabiranju školjk srčank za dejavnost, ki jo je treba, kljub temu da se periodično ponavlja in je za vsako periodo treba pridobiti novo dovoljenje, vsakič šteti kot načrt ali projekt iz člena 6(3) Direktive o habitatih, torej načrt, ki bi lahko sam ali v povezavi z drugimi plani pomembno vplival na varstvene cilje varovanega območja in je zanj treba izvesti ustrezno presojo. Taka presoja vplivov na območje, na katero se nanaša načrt ali projekt, pomeni, da je treba pred odobritvijo načrta ali projekta, upoštevajoč najboljša znanstvena dognanja na tem področju, identificirati vse vidike načrta ali projekta, ki lahko sami po sebi ali skupaj z drugimi načrti ali projekti škodujejo ciljem ohranjanja tega območja. Dovoljenje lahko pristojni organ izda šele takrat, ko je z gotovostjo potrjeno, da projekt ne bo škodljivo vplival na varstvene cilje območja.

¹ Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee

² Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels

³ Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

⁴ Coöperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij

Slednja ugotovitev povzema bistvo načela previdnosti, kot je zajeto v členu 6(3) Direktive o habitatih. Če z znanstvenega stališča obstaja razumen dvom glede neobstoja škodljivih učinkov nekega načrta ali projekta na varstvene cilje območja, pristojni organ ne sme izdati dovoljenja za njegovo izvedbo. Manj strogo merilo za dovoljenje ne bi moglo zagotoviti uresničitve ciljev varstva območij.

3. RAZVOJ NAČELA PREVIDNOSTI

Strokovnjaki iz World Commission on the Ethics of Scientific Knowledge and Technology (COMEST 2005) opisujejo tri stadije v razvoju okoljske politike, ki so botrovali razvoju načela previdnosti. Zgodnji stadij so označili kot kurativni model v povezavi do naravnega okolja. Rast človeške populacije in industrializacija sta povzročili povečane vplive na okolje, ki se ni bilo več sposobno zdraviti samo; treba mu je bilo pomagati, popraviti škodo, ki so jo povzročile človekove aktivnosti. Zaradi pravičnosti so se vlade odločile za dodelitev ekonomskih stroškov takih intervencij obremenjevalcu.

Kmalu se je izkazalo, da je načelo, po katerem plača povzročitelj obremenitve, izvedljivo le, če ga spremlja načelo preventive z namenom omejiti škodo do stopnje, ko jo je mogoče popraviti ali nadomestiti. Model »preprečiti je bolje kot zdraviti« označuje drugo stopnjo vladnih akcij za varstvo okolja. Ta stopnja je označena z idejo, da lahko znanost zanesljivo oceni in kvantificira tveganja, in načelo preventive se lahko uporabi za preprečitev ali zmanjšanje nadaljnje škode.

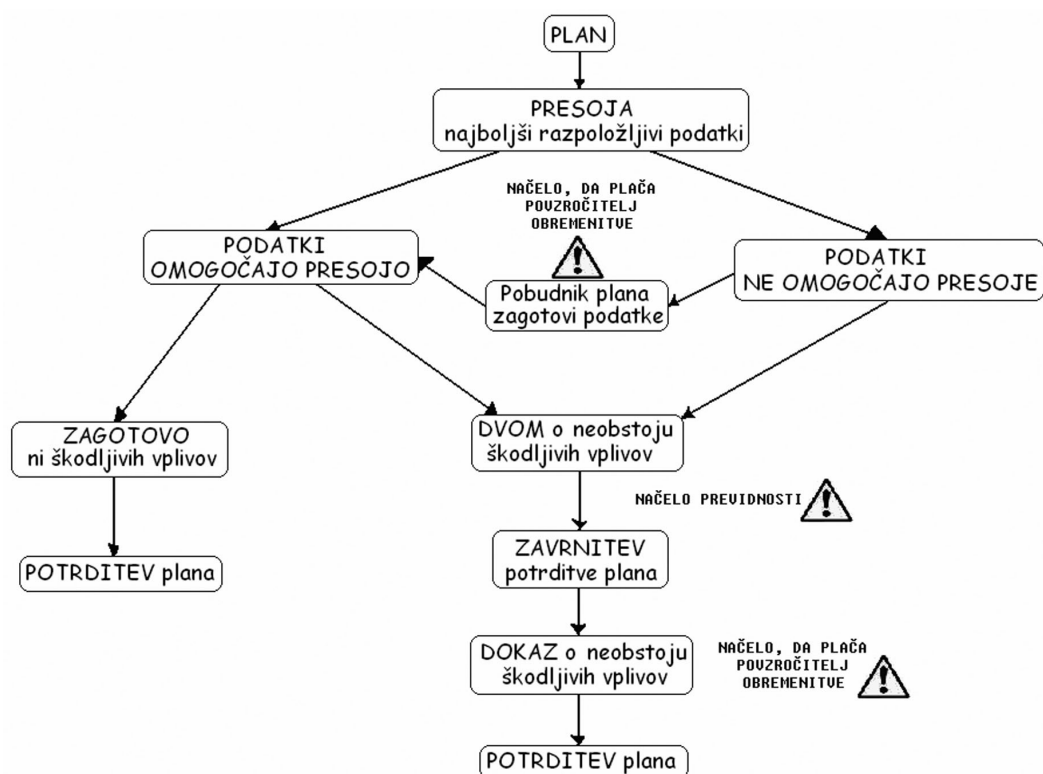
Ker pa so se pojavljala čedalje bolj nepredvidljiva, negotova in nemerljiva, a morda katastrofalna tveganja, kot so na primer tveganja, povezana z gensko spremenjenimi organizmi ali s klimatskimi spremembami, se je družba morala spoprijeti s potrebo po razvoju tretjega modela za vnaprejšnjo zaščito ljudi in okolja pred negotovimi posledicami človekovih aktivnosti: načela previdnosti. Načelo previdnosti pomeni premik od odprave posledic po že povzročeni škodi k izogibu ali omilitvi škodljivih posledic pred povzročitvijo škode.

4. POVEZAVA NAČELA PREVIDNOSTI IN NAČELA, DA PLAČA POVZROČITELJ OBREMENITVE

Pristojni nacionalni organi lahko soglašajo z načrtom ali projektom šele potem, ko se prepričajo, da ne bo škodoval celovitosti in povezanosti zadevnega območja. Če po opravljeni presoji, upoštevajoč najboljše razpoložljive podatke, še vedno obstaja razumen dvom⁵, organi ne smejo potrditi načrta ali projekta. Treba je dokazati, da načrt ali projekt ne bo škodljivo vplival na varstvene cilje območja; če obstoječi podatki ne zadoščajo, je treba za takšen dokaz zbrati nove. Glede tega, kdo jih je dolžan priskrbeti, je definicija Raffensbergerja in Ticknerja (1999), ki strne tudi povezavo načela previdnosti in načela, da plača povzročitelj obremenitve,

⁵ V pravu stopnja gotovosti, ki jo mora pravnik imeti, da lahko obtoženega spozna za krivega. Resničen dvom, ki temelji na razumu po skrbnem in celostnem tehtanju vseh dokazov ali pomanjkanja dokazov v primeru (Lectlaw 2009)

jasna: »Načelo previdnosti je moralno in politično načelo, ki določa, da v primeru posega ali strategije, ki bi lahko povzročila resno ali nepopravljivo škodo javnosti⁶, v primeru znanstvene nesklepnosti o posledični škodi breme dokaza pade na tistega, ki se zavzema za dejavnost.« Načelo, da plača povzročitelj obremenitve, se torej ne nanaša le na odpravo škodljivih posledic, temveč v primeru obstoječega dvoma tudi na breme dokazovanja. Z definicijo avtorja potrjujeta, da »dvomljivec« ne zbira podatkov o tem, kako bo načrt škodoval območju. Za preprečitev izvedbe načrta ali projekta je dovolj dvom sam po sebi. Če bo želel z načrtom nadaljevati, bo moral povzročitelj dokazati, da ne bo povzročil škode na zadevnem območju. V slovenskem sistemu načrtovanja to pomeni, da je pobudnik načrta tisti, ki mora zagotoviti ustrezno presojo, torej okoljsko poročilo in presojo sprejemljivosti na varovana območja, in v primeru, da ta ne odpravi dvoma, poskrbeti za zadostne dokaze o tem, da škodljivih posledic ne bo.

Slika 1: Uporaba načela previdnosti in načela, da plača povzročitelj obremenitve.

Figure 1: Use of the precautionary principle and the polluter pays principle.

5. NAČELO PREVIDNOSTI V EVROPSKI IN SLOVENSKE ZAKONODAJI

Načelo previdnosti je vpleteno v evropsko in slovensko zakonodajo, ki ju imamo v Sloveniji pravico in dolžnost upoštevati. Z vstopom v Evropsko skupnost (ES) smo se namreč odrekli

⁶ »Javnost« v tej definiciji razumemo kot javno korist (npr. javna korist ohranjanja narave)

delu svoje pravne suverenosti, kar pomeni, da ni dovolj upoštevati samo slovensko zakonodajo; SES je v odgovoru na vprašanje v zadevi van Gend & Loos 26/62 (po Knezu 2008), v kakšnem razmerju je nacionalno pravo do prava ES, dalo prednost slednjemu in odločilo, da se le to uporablja primarno in neposredno. Načelo neposredne uporabnosti pomeni, da za zagotovitev učinka predpisov prava ES v nacionalnem pravu ni nujno potreben kakršenkoli zakonodajni ali siceršnji nomotehnični ukrep zakonodajalca ali izvršilne oblasti, s katerim bi dal veljavo aktu v nacionalnem pravnem redu (Knez 2008).

Obveznost uporabe načela previdnosti v okoljskih zadevah določa že Pogodba o ES, ki določa, da je cilj okoljske politike ES doseči visoko raven varstva okolja, pri čemer se upošteva raznolikost razmer v posameznih regijah skupnosti. Politika ES temelji na previdnostnem načelu in na načelih, da je treba delovati preventivno, da je treba okoljsko škodo prednostno odpravljati pri viru in da mora plačati povzročitelj obremenitve (člen 130.r Pogodbe o ES). V tem duhu je sprejeta tudi Direktiva 2001/42/ES Evropskega parlamenta in sveta z dne 27.6.2001 o presoji vplivov nekaterih načrtov in programov na okolje.

Uporaba načela previdnosti je najbolj podrobno opredeljena v Direktivi o habitatih, v tretjem odstavku 6. člena, ki določa: »Pri vsakem načrtu ali projektu, ki ni neposredno povezan z upravljanjem območja ali zanj potreben, pa bi sam ali v povezavi z drugimi načrti ali projekti lahko pomembno vplival na območje, je treba ustrezno presoditi njegove posledice glede na cilje ohranjanja tega območja. Glede na ugotovitve presoje posledic za območje in ob upoštevanju določb četrtega odstavka (prevlada druge javne koristi nad javno koristjo ohranjanja narave) pristojni državni organi soglašajo z načrtom ali s projektom *šele potem, ko se prepričajo, da ne bo škodoval celovitosti zadevnega območja*, in, če je primerno, ko pridobijo mnenje javnosti.« V primeru dvoma o neobstoju škodljivih posledic je treba predpostaviti, da le-ti obstajajo, in prevladati mora interes ohranjanja varstvenih ciljev območij Nature 2000 (EC 2002). Ta direktiva načelu previdnosti utira trdno pot, saj ga jasno opredeljuje in se mu ni mogoče izogniti, kar potrjujejo tudi sodbe SES.

V slovenski zakonodaji je načelo previdnosti prikazano kot eno izmed temeljnih načel v Zakonu o varstvu okolja (ZVO-1-UPB1). Ta določa, da je uvajanje novih tehnologij, proizvodnih postopkov in izdelkov dopustno le, če ob upoštevanju stanja znanosti in tehnike ter možnih varstvenih ukrepov ni pričakovati nepredvidljivih škodljivih učinkov na okolje ali zdravje ljudi, in dodaja, da v primeru obstoja možnosti nepopravljivega uničenja okolja ali ogroženosti njegovih regeneracijskih sposobnosti pomanjkanje znanstvene zanesljivosti ne sme biti razlog za odlaganje ukrepov.

Člen 6(3) Direktive o habitatih je v slovensko zakonodajo prenesen v obliki presoje sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov v naravo na varovana območja, ki se opravlja v okviru celovite presoje vplivov na okolje in drugih postopkih. Metodologija presoje je določena s Pravilnikom o presoji sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov v naravo na varovana območja, ki je tudi zelo nedvoumen pri uporabi načela previdnosti: »V postopku presoje sprejemljivosti se uporablja načelo previdnosti v vseh stopnjah presoje tako, da v primeru dvoma prevlada javna korist ohranjanja narave nad razvojnimi interesi in drugimi javnimi koristmi. Šteje se, da je dvom izkazan, če odločitve v posameznih stopnjah presoje ni možno sprejeti na objektivni in z dokazi podprti ugotovitvi, v skladu z določbami tega pravilnika.«

Čeprav se ta pravilnik nanaša le na presojo sprejemljivosti na varovanih območjih, torej na območjih Nature 2000 in zavarovanih območjih, pa ne pomeni, da načelo previdnosti ne velja tudi za naravne vrednote in biotsko raznovrstnost zunaj varovanih območij; narava je del okolja in kot taka zajeta v omenjeni določbi Zakona o varstvu okolja ter ustanovitvene pogodbe ES, ki jo je Slovenija kot članica ES dolžna upoštevati.

6. UPORABA NAČELA PREVIDNOSTI V AKTUALNI PROBLEMATIKI

Med odmevnejšo okoljsko obarvano problematiko je v zadnjem času gotovo načrtovana postavitev plinskih terminalov v Tržaškem zalivu in njegovem obalnem območju. Španska družba Gas Natural želi na delu tržaškega pristanišča v Žavljah v bližini slovenske meje zgraditi terminal za sprejem in ponovno uplinjanje utekočinjenega zemeljskega plina. Če se omejimo zgolj na naravo, je ekspertna ocena čezmejnega vpliva pokazala, da bi graditev in obratovanje terminala lahko škodljivo vplivala na ekosistem Tržaškega zaliva in s tem tudi na ohranjanje biotske raznovrstnosti v slovenskem morju (Malačič in sod. 2008). Obalna voda slovenskega morja je sicer v dobrem oziroma zelo dobrem ekološkem stanju (Mozetič in sod. 2008:37).

Strokovnjaki ugotavljajo (ZRSVN 2006, Malačič in sod. 2008), da se pričakovani negativni vplivi nanašajo predvsem na resuspenzijo onesnaženega sedimenta, na sterilizacijo in ohlajanje velikih količin morske vode in na povečan pomorski promet. Sediment Tržaškega zaliva vsebuje velike količine težkih kovin in drugih toksičnih snovi, ki bi se zaradi resuspenzije, povzročene z graditvijo, izvedbo izpusta za uporabljeno morsko vodo ter s povečano plovo tankerjev širile v vodni stolpec ter vstopale v prehranjevalno verigo. Posebej problematično je živo srebro. Ob neposrednem negativnem učinku na bentoške in nektonske organizme je treba omeniti tudi kopičenje toksičnih snovi v tkivih organizmov, ki zasedajo višje trofične nivoje. Med slednjimi so tudi posamezne ogrožene vrste, kot sta glavata kareta, velika pliskavka in nekatere vrste hrustančnic (Scaraveli in sod. 2009, Zaccaroni in sod. 2009). Povečan pomorski promet pomeni višji nivo hrupa, resuspenzijo sedimenta, vnos tujih vrst, kar bi imelo negativne posledice na celoten ekosistem, predvsem pa na bentoške združbe muljastega dna. Obratovanje terminala vključuje tudi uporabo velikih količin morske vode za ponovno uplinjanje utekočinjenega plina. Zaradi preprečevanja obrasti na strukturah uplinjevalca se morska voda sterilizira s hipokloritom ter nato ohlajena in sterilna ponovno spušča v morje. Ob dejstvu, da je lahko vpliv ohlajene vode zaradi okoliščin, zapisanih v projektni dokumentaciji, zanemarljiv, pa ne moremo mimo dejstva, da sterilizacija pomeni uničenje nedoločljivih količin rastlinskih in živalskih organizmov in njihovih razvojnih oblik, kar ima lahko izjemno negativne učinke tudi na primarno in sekundarno produkcijo v zalivu, na odnose v in med posameznimi trofičnimi nivoji. Velike količine klora v morski vodi povzročijo nastajanje spojin, ki imajo na zooplankton, ikre in ličinke izrazito negativen učinek. Ob tem moramo poudariti, da naj bi dnevno uporabili (tudi sterilizirali in ohladili) prek 500.000 m³ morske vode. Glede na skromne dimenzije akvatorija Tržaškega zaliva lahko z gotovostjo pričakujemo negativne učinke tudi v slovenskem morju (ZRSVN 2006, Malačič in sod. 2008).

Italijanska stran je ob upoštevanju slovenskih pripomb sicer pripravila tehnično izboljšano dokumentacijo, vendar kljub temu vsi omilitveni ukrepi niso ustrezno zapisani in upoštevani (MMC 2009). Prav tako izboljšave ne odgovarjajo na vse podane pripombe. Ne obravnavajo na primer problematike velikih količin sterilizirane vode, ki lahko pomembno, morda celo uničujoče vpliva na morski ekosistem, omilitveni ukrepi ne rešujejo v celoti problema resuspenzije živega srebra, potreben bi bil poostren monitoring idr. Škodljivi vplivi postavitve in obratovanja plinskega terminala tako niso izključeni. Medresorska komisija za oblikovanje stališč RS do problematike plinskih terminalov v Tržaškem zalivu in njegovem obalnem območju je med drugim ugotovila, da projekt graditve plinskega terminala v Žavljah ne upošteva načela previdnosti v povezavi z morskim okoljem in da z vidika čezmejnih vplivov na okolje še vedno ni sprejemljiv (Dnevnik.si 2009).

Konvencija o presoji čezmejnih vplivov na okolje in Direktiva 2001/42/ES določata, da se v končni odločitvi o predlagani dejavnosti primerno upoštevajo rezultati presoje čezmejnih vplivov na okolje. Če bo italijanska stran vztrajala pri graditvi plinskega terminala v Žavljah, bo morala priskrbeti zelo trdne dokaze, da njegova postavitve in obratovanje ne bosta imela škodljivih vplivov na okolje. Slovenske študije čezmejnih vplivov (npr. Malačič in sod. 2008) vsebujejo razumen dvom o neobstoju škodljivih posledic (tudi za varnost ljudi), ki ga italijanska stran ni zadovoljivo ovrgla. Zato lahko upravičeno domnevamo, da bi v primeru spora pristojno sodišče v skladu s sodno prakso odločilo, da uresničitev projekta ni sprejemljiva.

7. ZAKLJUČEK

Načelo previdnosti je učinkovito, a žal premalo uporabljeno orodje za preprečevanje škodljivih posledic nekaterih poseganj človeka v naravno okolje. Njegovo bistvo je v tem, da je v primeru dvoma o neobstoju škodljivih vplivov treba predpostaviti, da ti obstajajo in odločiti v skladu s to predpostavko. Pomanjkanje podatkov ali dokazov o škodljivosti vplivov ni opravičilo za odobritev plana z morebitnimi škodljivimi vplivi, prav tako zagovorniki okolja niso dolžni zagotoviti takšnih podatkov – plana pristojni organ ob opisanem obstoječem dvomu ne sme potrditi. Pobudnik plana, ali v smislu prava ES povzročitelj obremenitve, je tisti, ki bo moral dokazati, da njegov plan ne bo imel škodljivih posledic za okolje. Temeljno načelo evropske okoljske politike mora biti vedno v ozadju sprejemanja prostorskih in drugih aktov, ki predvidevajo posege v okolje, in v primeru dvoma odigrati ključno vlogo. Takšno ravnanje je v skladu z evropskim in s slovenskim pravom ter, kot opominja Pascal, tudi zavarovalna premija pred večnim peklenskim ognjem.

8. SUMMARY

With its complexity and dynamics, nature prevents us from having accurate knowledge of it at every single moment. It is therefore impossible to predict what consequences a certain human activities will have on it. On the basis of the best scientific insights, the harmful effects can be

merely presupposed, but not proved. In such cases, the precautionary principle is applied, which stipulates that in the event of doubt a decision for the benefit of nature must be adopted.

The precautionary principle is closely associated with the polluter pay principle. The burden of substantiating the existence of harmful effects is borne by the propounder of the intervening act.

Foreign and domestic legislations, as well as judgments passed by the EC Court of Justice, do not leave much doubt about the use of the precautionary principle; in the event of doubt as to the absence of harmful effects, it should be presupposed that the latter exist, which means that the interest of nature conservation or environmental protection must prevail.

The use of the precautionary principle implicates all levels of passing the spatial and other acts that could harmfully affect the environment; if the initiators of gas terminals to be built in the Gulf of Trieste persist in their plans, the Slovenian study of the cross-border effects on the environment poses a sufficiently strong doubt that in the event of suit we could justifiably expect that the competent Court of Justice will ascertain, in compliance with legal practice and by considering the precautionary principle, that the construction of terminals is not acceptable without further measures.

9. ZAHVALA

Članek sta navdihnili Tomaž Jančar z uvodnikom v *Acrocephalus* »In dubio pro natura« in dr. Darij Krajčič s tehtnimi nasveti in vodenjem. Pripravljen je na podlagi dejstev iz zakonodaje in sodb, ki jih je pomagal zbrati Metod Rogelj.

10. VIRI

1. EC, European Commission (2002): Assessment of plans and projects significantly affecting Natura 2000 sites. Methodological guidance on the provisions of Article 6(3) and (4) of the Habitats Directive 92/43/EEC. Luxembourg
2. C-127/02, Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee and Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels v Staatssecretaris van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, ZODI 2004, stran I-7405
3. COMEST, World commission on the ethics of scientific knowledge (2005): The Precautionary Principle. UNESCO, Pariz.
4. Council Directive 92/43/EGS on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora. OJ L 2006. 22.7.1992
5. Council Directive of 2 April 1979 on the conservation of wild birds (79/409/EGS) (2004). Consolidated text. Official Publications of the European Communities. Str. 26
6. Direktiva 2001/42/ES Evropskega parlamenta in sveta z dne 27.6.2001 o presoji vplivov nekaterih načrtov in programov na okolje. UL L št. 197 z dne 21. 7. 2001. Str. 30
7. Jančar, T. (2007): In dubio pro natura. *Acrocephalus* 28 (134): 89-94
8. Knez, R. (2008): Uporaba in učinkovanje direktiv s področja varstva okolja v upravnih in sodnih postopkih. *Varstvo narave* 21: 7-23

9. Konvencija o presoji čezmejnih vplivov na okolje (Espoo konvencija). Ur. l. RS, MP 11/1998
10. Lectlaw, (2009): The 'Lectric Law Library's Lexicon On »Reasonable Doubt«. <http://www.lectlaw.com/def2/q016.htm> (5. 12. 2009)
11. Malačič, V., V. Flander Putrle, J. Forte (2008): Ekspertna ocena čezmejnega vpliva dopoljenega projekta morskega terminala za ponovno uplinjanje UZP v Tržaškem zalivu. Morska biološka postaja, Nacionalni inštitut za biologijo. Piran. 23 str. **Naročnik:** Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije
12. MMC RTV SLO/STA (2009): Glede terminala v Žavljah potrebna dodatna pojasnila. 18.8.2009 ob 17:07. <http://www.rtvlo.si/okolje/glede-terminala-v-zavljah-potrebna-dodatna-pojasnila/210188> (2. 9. 2009)
13. Mozetič, P., L. Lipej, B. Mavrič, M. Orlando Bonaca, M. Šiško, V. Turk (2008): Spremljanje ekološkega in kemijskega stanja morja in spremljanje kakovosti vode za življenje morskih školjk in morskih polžev v letu 2007. Letno poročilo. Poročila MBP – Morska biološka postaja 97. Morska biološka postaja, Nacionalni inštitut za biologijo. Piran. 108 str.
14. Dnevnik.si (2009). Medresorska komisija: Plinski terminal v Žavljah zaradi vplivov na okolje nesprejemljiv. Ljubljana. 31.8.2009. <http://www.times.si/read/510152ce27/5440d1b219/index.html> (2. 9. 2009)
15. Pogodba o Evropski uniji, podpisana 7.2.1992 v Maastrichtu. Ur. l. RS, MP 27/04
16. Pravilnik o presoji sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov v naravo na varovana območja. Ur. l. RS 130/04, 53/06
17. Raffensberger, C., J. Tickner (eds.) (1999): Protecting Public Health and the Environment: Implementing the Precautionary Principle. Island Press. Washington DC
18. Rees, M.J. (2005): Naša zadnja ura. Didakta. Radovljica. 189 str.
19. Scaravelli, D., N. Di Francesco, M. Silvi, A. Zaccaroni (2009): Evaluation of heavy metals accumulation along bottlenose (*Tursiops truncatus*) trophic chain in northern Adriatic sea. Varstvo narave 22: 167-175
20. Zaccaroni, A., F. Guidi, M. Silvi, G. Montanari, D. Scaravelli, (2009): Risk assessment of pollutants along food chain of *Caretta caretta*. Varstvo narave 22 : 157-165
21. Zakon o varstvu okolja (ZVO-1-UPB1). Ur. l. RS 39/06, 70/08
22. ZRSVN (2006): Gradnja terminala za sprejem in ponovno uplinjanje utekočinjenega zemeljskega plina v Žavljah - mnenje o sprejemljivosti posega v okolje. Št. 7-III-226/2-O-06/RT